

**A REVIEW IN THE CONTEXT OF VALUES EDUCATION IN İBRAHİM ALÂETTİN
GÖVSA'S POEMS, IN THE SCOPE OF CHILDREN'S LITERATURE**

**ÇOCUK EDEBİYATI KAPSAMINDA İBRAHİM ALÂETTİN GÖVSA'NIN
ÇOCUK ŞİİRLERİ'NE DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA BİR BAKIŞ**

*Kemal EROL*¹

*Mehmet TÛTAK*²

ABSTRACT

The first literary works were being produced in Tanzimat period. In the II. Meşrutiyet period some important improvements can be observed after the written comments about the importance of children's literature. The improvement in this period which had been begun by İbrahim Alâettin Gövsa was carried to the higher point with the contributions of so many writers. Çocuk Şiirleri (The Children's Poems) (1911) which was written by İbrahim Alâettin Gövsa is the first book in Turkish Literature for the children. The book has a great importance because of drawing the attention to the instant relationship between the literature and education.

İbrahim Alâettin Gövsa's writings in the scope of children's literature show the way to his followers. He produces important works on the child education and psychology. In İbrahim Alâettin Gövsa's Çocuk Şiirleri (The Children's Poems) (1911) consists so many articles about the attitudes of children and values which the children should have.

İbrahim Alâettin Gövsa who thinks that literary works enlarge the children's mind, complete the intellectual education, and feed dream land, reflects the national and universal values in Çocuk Şiirleri (The Children's Poems) (1911). İbrahim Alâettin Gövsa who believes that the childhood has a great importance about the forming of child's character tries to explain the features which the children should have to be an independent individual. İbrahim Alâettin Gövsa to reach his aim uses so many values in his poems. The values are especially love such as pity and compassion, joy of living, working and producing value, concern books and reading, cultural values, ownership consciousness, courage, sincerity and friendliness, helpfulness, kindness, integrity, honesty and sensitivity

Key Words: İbrahim Alâettin Gövsa, Children's Poems, education of values and behaviour.

¹ Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, e-posta: lameklare@gmail.com

² MEB, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: mehmettutakk@gmail.com

ÖZET

Türk edebiyatında çocuklara yönelik ilk edebi eserler, Tanzimat döneminde verilmeye başlanmıştır. II. Meşrutiyet döneminde çocuk edebiyatının önemine dair yazıların yazılmasından sonra özellikle şiir sahasında önemli gelişmelerin olduğu görülür. Bu alanda ilk olarak İbrahim Alâettin Gövsa ile başlayan ilerleme, sonraki yıllarda birçok sanatçının katkılarıyla gelişerek devam eder. Gövsa'nın kaleme aldığı *Çocuk Şiirleri* (1911), Türk edebiyatında çocuklar için yazılmış ilk şiir kitabı olmasının yanı sıra edebiyat ve eğitim arasındaki sıkı ilişkiye dikkat çekmiş olması bakımından da önemlidir.

Çocuk edebiyatı kapsamında yazdıklarıyla kendisinden sonra gelen şairlere öncülük eden; çocukların eğitimi ve psikolojisi üzerine önemli çalışmalar ortaya koyan Gövsa'nın *Çocuk Şiirleri* adlı eseri, çocukların sahip olmaları gereken değer ve davranışlar bağlamında eğitici metinler barındırmaktadır.

Edebi eserlerin çocukların zihinsel birikimini genişlettiğini, düşünsel eğitimini tamamladığını ve hayal alemini beslediğini düşünen Gövsa, *Çocuk Şiirleri* adlı eserinde çocuğun eğitimi açısından olumlu sayılabilecek milli ve evrensel değerleri işler. Çocukluk döneminin karakterin şekillenmesi bakımından kritik bir öneme sahip olduğuna inanan Gövsa; bu eserinde çocukları, bir birey olarak toplumla kaynaşabilmeleri için sahip olmaları gereken niteliklerle donatmaya çalışmaktadır. Şair, bu doğrultuda şiirlerinde sevgi değeri başta olmak üzere acıma ve merhamet duygusu, yaşama sevinci, çalışmanın ve üretmenin değeri, kitaba ve okumaya önem verme, kültürel değerleri sahiplenme bilinci; cesaret, içtenlik ve samimiyet; yardımseverlik, iyilik, doğruluk, dürüstlük ve duyarlılık gibi pek çok değer ve davranışlara yer vermektedir.

Anahtar Kelimeler: İbrahim Alâettin Gövsa, çocuk şiirleri, değer ve davranış eğitimi.

1. Giriş

Türk edebiyatında çocuklara yönelik ilk edebi eserlerin, toplumsal yapıda önemli değişikliklerin yaşandığı Tanzimat döneminde verildiği görülür.³ Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatına 'çocuk edebiyatı' konusu, ancak II. Meşrutiyet'ten sonra girmeye başlar. Daha önceki süreçte bütünüyle çocuklar için söylenmemiş olsa da onların da dinleyip yararlandıkları destanlar, masallar, bilmeceler, ninniler, maniler, tekerlemeler, söylenceler, Dede Korkut Hikâyeleri gibi sözlü halk edebiyatı ürünleri bu kapsamda değerlendirilebilen ilk

³ Tanzimat edebiyatında çocuk edebiyatı ile ilgili çalışmalar için bkz. Selçuk Çıkla, "Tanzimattan Günümüze Çocuk Edebiyatı ve Bazı Öneriler", *Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Hece*, S. 104-105, s. 89-107, 2005. Ayrıca bk. İnci Enginün, "Çocuk Edebiyatına Genel Bir Bakış", *Türk Dili (Çocuk Özel Sayısı)*, c.49, S.400, Nisan 1985, s.188-189. ; Alemdar Yalçın-Gıyasettin Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yay., Ankara 2003; Cüneyd Okay, *Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler (1850-1900)*, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1998; Enver Naci Gökşen, *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985.

ürünlerdir. Ancak II. Meşrutiyet dönemine varıncaya kadar Tanzimat döneminde çocuklara hitap eden gazete ve dergilerden⁴ başka Batı dillerinden kitapların Türkçeye çevrilmesiyle birlikte Türk edebiyatında çocuk klasikleri⁵ de yer almaya başlar. II. Meşrutiyet döneminde çocuk edebiyatına daha çok önem verilmeye başlanır. Zira Tanzimat döneminde roman ve öykü türlerinden eserlerin edebiyata girmesi, çocuklar için de bazı edebi ürünlerin hazırlanması düşüncesini sağlamıştır. Böylece “çocukların toplumsal işlevlerinin Tanzimat döneminden itibaren önemsenmesiyle birlikte, çocuklara hitap eden, onların özel ilgi alanlarını ve becerilerini dikkate alan” (Canatac, 2011: 299) eserler yazılmaya başlanır. Yüksek Öğretmen Okulu müdürü Satı Bey, *Tedrisât-ı İptidaiyye Mecmuası*'nda yazdıklarıyla edebiyatımızda çocuk şiir ve şarkılarının eksikliğine dikkat çekerek dönemin şairlerinden çocuklar için yazmalarını ister. Bu çağrışı dikkate alan İbrahim Alâettin Gövsa, *Çocuk Şiirleri* (1911); şair ve dilci Ali Ulvi Elöve, *Çocuklarımıza Neşideler* (1912); Tevfik Fikret, *Şermin* (1914); Ziya Gökalp, *Kızıl Elma* (1915), Ali Ekrem Bolayır, *Çocuk Şiirleri* (1917) ve *Şiir Demeti* (1923), Fuad Köprülü, *Mektep Şiirleri ve Nasreddin Hoca* (1918) adlı eseriyle söz konusu alanda boşluğu doldurmaya çalışan sanatçıların başında yer alırlar. Ancak Satı Bey'in çağrısı üzerine yazılan bu eserlerden İbrahim Alâettin Gövsa (1889-1949)'nın *Çocuk Şiirleri* (1911), çocuk edebiyatı⁶ kapsamında değerlendirilebilecek ilk çocuk şiiri kitabı olması sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir.

2. Alâettin Gövsa ve Çocuk Eğitimi

Türk edebiyatında çocukların eğitimi ve psikolojisi üzerine düşünen ve bu alanlarda önemli çalışmalar kaleme alan pek çok şair ve yazar bulunmaktadır. Ancak İbrahim Alâettin Gövsa'nın⁷ bunlardan bir adım önde yer alması, eğitimin psikolojik sonuçlarla desteklenmesi gerektiği yönünde bilimsel pedagojinin önemine dikkat çekmiş olması dolayısıyladır.

⁴ İlk çocuk gazetesi *Mümeyyiz* (1869); Daha sonra *Etfal* adı da verilen *Sadakat* (1875) gazetesi çocuk yaşakilere yöneliktir. Bu dönemde değişik aralıklarla yayımlarını sürdüren başlıca çocuk dergileri de şunlardır: *Bahçe* (1880), *Çocuklara Kıraat* (1882), *Vasıta-i Terakki* (1882), *Çocuklara Arkadaş* (1882), *Çocuklara Talim* (1887), *Çocuklara Rehber* (1896), *Çocuk Bahçesi* (1904).

⁵ Bu dönemde çocukların da (anlamakta zorluk çekseler bile) severek okuyabildikleri çeviri eserler arasında şunlar yer almaktadır: Yusuf Kamil Paşa: Fenelon -*Telemak*; Vakanüvis Lütü: Daniel Defoe - *Robinson Crusoe*; Mahmut Nedim: Jonathan Swift - *Gülliver'in Seyahatnamesi*. Ayrıca Şinasi La Fontaine'den "fabl", Recaizade Mahmut Ekrem ve Ahmet Mithat Efendi "manzum" çevirileriyle bu alanda iyi örnekler vermişlerdir.

⁶ Çocuk edebiyatı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Alev Sınar, “Türkiye’ de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 4, S. 7, 2006, 175-225.; Sedat Sever, 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi, Yayın No: 4, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.; *Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Hece*, S.104-105, 2005, Ankara.; *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı, Türk Dili*, c. CVII, S.756, Aralık 2014, Ankara.; Zehra İpşiroğlu, “Çağdaş Çocuk ve Gençlik Yazınının Türkiye’deki İşlevi, Gelişimi ve Konumu”, *Çağdaş Türk Yazını*, Adam, s.168-192, 2001, İstanbul.

⁷ İbrahim Alâettin Gövsa'nın hayatı için bkz. Zeki Gürel, *İbrahim Alâettin Gövsa*, Kültür Bakanlığı Yay. 1995, s.1-4, Ankara.; Kelime Erdal, *Geleceğe Işık Tutan Eğitimci İbrahim Alâeddin Gövsa*, Ezgi Kitabevi Yay.,2012, Bursa; Cahit Kavcar, *İbrahim Alâeddin Gövsa Yaşamı ve Hizmetleri*, Türk Eğitim Derneği Yay., 17 Ekim 2001 X. Toplantısı, 2012, Ankara.

Zira Alâettin Gövsa'nın çocuk ve gençlik psikolojisi ile ilgili ilk telif eserleri⁸, bilhassa *İlk Gençlik Hakkında Ruhیات ve Terbiye Tetkikleri* (1919) ve *Çocuk Ruhı* (1926) adlı eserinin, hem yazıldığı dönem hem de günümüz açısından bu alanda önemli bir boşluğu doldurduğu söylenebilir. Mezunu olduğu Rousseau Enstitüsünde terbiye ve eğitim ile ilgili verilen derslerden, çocuğu eğitimin merkezine alan eğitim anlayışından çok etkilenen Gövsa, bu duruma "Jan Jak Ruso Terbiye Meselesi"⁹ adlı yazısında değinerek ülkemizde terbiye ile ilgili ilimlerin, psikoloji ve eğitime dair ayrıntıları uygulayacak ve topluma yaymaya çalışacak bir kurumun olmayışından yakınmaktadır. Eğitim ve çalışma programlarının öğrencilerin istek ve yeteneklerinin göz önünde bulundurulması gerektiğine inanan Gövsa, eserlerini kaleme alırken hitap ettiği kişilerin eğitim durumunu göz önünde bulundurmuş, "eğitim dereceleri ile paralel olarak ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerine ayrı ayrı eserler yazmıştır" (Erdal, 2012: 13).

Bedii Terbiye (1923) adlı kitabı ile eğitim ve estetik kavramları arasında bir ilişki kuran İbrahim Alâettin Gövsa, "eğitimde sadece yeterli bir davranışın değil, daha iyi, daha güzel bir davranışın (da) peşinde" (Önertoy, 2012: 17) olduğunu göstermektedir. Kitapta çocuklar için yazılacak şiirlerin nasıl olması gerektiğine değinen şair, "kâfiyelerin temin ettiği ahenk; hecelerin intizam ve muvazenesinden husule gelen nağme(nin)" (Gövsa, 2006; 64) çocukların şiirleri kolaylıkla ezberlemesini sağladığını; güzel şiirlerin çocuk ruhunu etkilemede müzik kadar etkili olduğunu belirtir. Ona göre eğitim yoluyla kazandırılacak davranış, salt bir davranış değil, iyi, güzel, zevk-i selime uygun bir davranış olmalıdır. Bu anlayıştan ötürü eğitimle ilgili ciddi çalışmalara yönelen Gövsa, işe öncelikle çocukluk döneminden başlar. Çünkü Gövsa, bir çocuğun eğitilmesiyle savaşların bile engellenebileceği inancındadır. Ancak bir insanı eğitmek için eğitime küçük yaşlardan itibaren başlanması gerekmektedir. Bu eğitimin de ancak çocuğun iyice tanınması, çocuk gelişiminin bilinmesi durumunda bir sonuç vereceğine inanmaktadır. Bu bağlamda *Çocukta Davranış Gelişimi*¹⁰ adlı eserini kaleme alan Gövsa, burada çocuğa aile-okul aracılığıyla verilecek eğitimin öneminden ve yöntemlerinden söz ederken, çocuğu eğitecek kişilere çocuk davranışları ve eğitimi hakkında önerilerde bulunur. Teorik/kuramsal eserlerin yanında edebi eserler de yazan Gövsa, "çocuğun zihinsel birikimlerini genişletmek, düşünsel eğitimini tamamlamak ve muhayyilesini genişletmek için edebi eserlere ihtiyaç olduğu görüşündedir" (Şimşek, 2005: 225).

⁸ Alâettin Gövsa'nın bütün eserleri: *Güft u Gü* (1910), *Çocuk Şiirleri* (1911), *İlk Gençlik Hakkında Ruhیات ve Terbiye Tetkikleri* (1919), *Ruhیات ve Terbiye Tetkikleri* (1919), *Bedii Terbiye* (1923), *Tedricî Harf Usulüyle Sevimli Alfabe* (1925), *Çanakkale İzleri* (1926), *Çocuk Ruhı* (1926), *Şen Yazılar* (1926), *Yeni Türk Lügati* (1930), *Victor Hugo* (1931), *Fuzuli* (1932), *Nedim* (1932), *Nazif'ten Hâmid'e Mektuplar* (1932), *Ömer Hayyam* (1932), *Talebe Lügati* (1932), *Nabi* (1933), *Süleyman Nazif* (1933), *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi* (4 cilt, 1933-1936), *Çocuk Psikolojisi* (1940), *Elli Türk Büyüğü* (1940), *Acılar* (1941), *Söz Oyunları* (1942), *Türk Meşhurları Ansiklopedisi* (1945), *Resimli Yeni Lügat ve Ansiklopedi* (5 cilt, 1947). Şairin ölümünden sonra yayımlanan eserleri: *Çocukta Duygusal Gelişim*(1998), *Çocukta Zihinsel Gelişim*(1998), *Çocukta Davranış Gelişimi* (1999), *Sabetay Sevi* (2000).

⁹Gövsa'nın bu yazısının tam metni için bkz. İbrahim Alâettin Gövsa, "Jan Jak Ruso Terbiye Meselesi", *Yeni Mecmua*, 10 Teşrin-i Evvel, 1918, C.2, nu.64, s.230-231.

¹⁰İbrahim Alaattin Gövsa, *Çocukta Davranış Gelişimi*, Yedigün Neşriyatı, Yer?, Tarih?. (Sonraki baskısı Hayat Yayınları, İstanbul 1999).

İbrahim Alâettin Gövsa, çocukların anlayabilecekleri tarzda şiirler yazmaktaki amacını şu sözlerle belirtir: “Benim gayem, belki ahenk ve kâfiyenin anlayışı geliştirmesinden ve ezberleme kolaylığından faydalanarak onların masum gönüllerindeki duyguları harekete geçirmek; onları hissedeni, düşünen insanlar hâline getirmektir. Ne tarafa meyledeceği belli olmayan kalpleri doğruluk, fedâkarlık ve vatanseverlik için çarpmaya çalışmaktır” (Gövsa, 2012: 23). Gövsa'ya göre çocuk kalbi işlenmemiş bir elmas kadar kıymetlidir. Onları millî ve manevi değerlerle donatmak mümkün iken, bunlardan ihmal ederek kömür gibi siyah bırakmak, manevi bir cinayettir.

3. Alâettin Gövsa ve "Değer Kavramı

Toplumsal ilişkiler ekseninde ele alınan ve bireylerin toplum içindeki yerini belirleyen unsurların başında "değer" kavramı gelmektedir. Sön dönemlerde üzerinde sıklıkla durulan bu kavram, değerlerin temel özellikleri ve işlevleriyle ilişkili olarak pek çok konu uzmanı tarafından tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı *Türkçe Sözlük*'te “bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (TDK, 2014) olarak tanımlanan bu kavram, “Bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç” (Güngör, 1998: 27) şeklinde de ifade edilmektedir. Daha ayrıntılı olarak “bir sosyal grup veya toplumun, kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar” (Özgüven, 1999: 367) olarak tanımlanır ve bireyin kendisini değerlendirmesini sağlayan bir ölçüt olarak da anlam kazanır. Bu bağlamda toplumun üzerinde uzlaştığı değerler, millî şuurun oluşmasını sağlayan birleştirici unsurlardır. Bunlar, aynı zamanda işlevsel olarak birer sosyal kontrol mekanizmasıdır.

Bireyin kültürel bağlamda toplumsallaşmasını sağlayan değerler, “formal ya da informal eğitim aracılığı ile açık ve örtük biçimde ve çoğunlukla da sosyal bilişsel bir süreçle kazanılır” (Berkant, Efendioğlu, Sürmeli, 2014: 428). Sevgi, saygı, dürüstlük, doğruluk, sadakat, güven, yardımseverlik, hak, özgürlük, sorumluluk gibi etik değerler; bireylere formal eğitimde çeşitli dersler aracılığıyla kazandırılırken; bir davranışın veya tutumun iyi olup olmadığı aile, çevre ve okul ortamında informal eğitim yoluyla da öğretilmektedir.

Günümüz toplumlarında bilginin ve eğitimin önemi giderek artarken, kişilerin yaşamlarını hangi temel değerlere göre şekillendirmesi gerektiği, Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ve milli eğitimin genel amaçları arasında “Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseme; ailesini, vatanını, milletini sevme ve yüceltmeye çalışma; devletine karşı sorumluluklarını bilme, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip olma; insan haklarına saygılı olma, topluma karşı sorumluluk duyma, birlikte iş görme” (Şişman ve Taşdemir, 2008: 35) sözleriyle yer almaktadır. Bu bağlamda değerlerin aktarılması ve korunması, eğitim programıyla belirlenmiş ve “İnsanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgili olan değerler eğitiminin verilebileceği en uygun dönem(in) çocukluk dönemi” (Yıldız, 2011: 205) olduğu hükmüne varılmıştır. Bu bakış açısıyla çocuklara kazandırılmaya çalışılan değerlerin asıl ifade vasıtası edebi eserlerdir. Zira

“edebi eserler insanı, toplumu, onların yaşantılarını konu edindiği için toplumun benimsediği değerlere ya da onaylamadığı davranışlara vurgu yaparak değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında etkili olmaktadır” (Fırat, 2012: 210). Masal, fabl, hikâye, roman ve şiir gibi yazılı ürünler; çocukların hayal dünyalarına seslenmek, onlara ulusal-evrensel değerler kazandırmak için son yüz yılda tercih edilen en yaygın ve işlek vasıtalarıdır.

İnsan, hayata ve çevreye dair bilgi ve becerilerini ancak sosyal bir ortamda edinebilmektedir. Dolayısıyla “Sosyal bir varlık olan insan, içinde yaşadığı toplumun değerlerini, inançlarını ve davranış biçimlerini öğrenmek durumundadır. İnsan, ancak bu şekilde, temel davranış yollarını edinir ve toplumsal değerleri kazanır” (Yıldız, 2011: 205). Bu bağlamda Gander ve Gardiner, “toplumsallaşma” kavramını, “Bireyin, özellikle de çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları süreç” (Gander ve Gardiner, s.297) olarak tanımlamaktadırlar. Buna göre toplumsallaşma, çocuklara sorumluluk bilincini kazandıran ve onlarda çalışkanlık / üretkenlik duygusunu geliştiren bir öğretilerdir. Nitekim Alâettin Gövsa'nın *Çocuk Şiirleri* adlı eseri, çocuklara içinde yaşadıkları toplumun değerlerini, davranışlarını, inançlarını öğretme temelinde bir “toplumsallaşma” bilincini kazandırmaya hizmet etmektedir. Bu doğrultuda şiir yazma konusunda ciddi bir hassasiyeti olan Gövsa; Milli Eğitim Bakanlığı 100 Temel Eser Projesine dahil edilen *Çocuk Şiirleri*'nde de vermek istediği değerleri bilimsel nitelikte bir temele oturtarak yansıtmıştır.

Alâettin Gövsa, “Şu küçük kitap, ilk baskısının hemen ardından vazifesini yapmış, tükenmiştir ve küçük okulların çırpınan gönüllerinde kazandığı beğeni kadar, büyüklerimizin nazarında da beğeniye mazhar olmuştur” (Gövsa, 2012: 25) dediği *Çocuk Şiirleri* adlı eserini yeğeni Hadi'ye ithaf etmiştir. İthaf yazısında “Şu minimini kitabı sana ithaf ediyorum. Çünkü içindeki manzumelerin hemen hepsini senin his ve fikrinle, yine senin için yazmıştım. Kelimeleri benim olsa bile manası, ruhu senindir. Eğer birkaç yavru arkadaşın da bundan istifade edebilirse benden ziyade sevinmek sana aittir” (Gövsa, 2012: 30) der.

4. *Çocuk Şiirleri*'¹¹nde İşlenen Değerler

İbrahim Alâettin Gövsa, *Çocuk Şiirleri* adlı eserinde “çocuğa dili sevdirmek, dilinin güzelliğini, zenginliğini ve inceliğini keşfettirmek; duygusal ve düşünsel deneyimler yaşatmak, çevreyi ve dış dünyayı tanıtmak; dinleme, okuma ve yazma hevesi uyandırmak, rafine zevk kazandırmak, eğlendirmek ve hoşça vakit geçirmek” (Şimşek, 2014: 299) niyetindedir. Şair, aynı zamanda “çocuğun, içerisinde şekil, kimlik bulacağı medeniyetin kültürel, ahlaki değerlerini donanması ve bir birey olarak kendisini anlamlı hissedebileceği bir sosyal ortamda toplum ile sağlıklı ilişkiler geliştirebilmesi için pedagojik açıdan bu birikimin ona öğretilmesi” (Küpçük, 2014: 837) gerektiği yönündeki düşüncesini okura hissettirebilmektedir. Bu yönüyle Gövsa'nın “çocuk yazınındaki çocuk imgesi ile yetişkin

¹¹İbrahim Alâettin Gövsa, *Çocuk Şiirleri*, (Haz: Nazlı Râna Gürel - Zeki Gürel), Elips Kitap, Bsk:7, 2012 Ankara. (Çalışmamızda verilen alıntı şiirler ve sayfa numaraları, kitabın bu baskısına aittir.)

yazınındaki çocuk imgesi arasındaki ayrımı” (İpşiroğlu, 2009: 176) iyi dengelediği söylenebilir. “Vatan ve millete dair konuların çocuklara yönelik eserlerde bulunmasının önemine değinmekle beraber, siyasi olaylardan doğan dargınlıkları, kin telkin eden şarkıları ve şiirleri çocuklara ezberletmenin sakıncasına dikkat çek(en)” (Erdal, 2012: 41) Gövsa'nın, eserinde bu hususlara fazlaca önem verdiği gözden kaçmamaktadır. Otuz üç şiirden¹² oluşan kitapta işlenen değerler/konular, önem dercelerine göre "Allah sevgisi ve din duygusu, ardından vatan, tarih duygusu, anne sevgisi, iyilik-doğruluk-ahlak, tabiat ve hayvan sevgisi şeklinde” (Canatak, 2011: 292) sıralanmıştır.

4.1. Sevgi

İnsanın sosyal hayatta manevi açıdan gelişmesini sağlayan en temel değerlerden biri sevgidir. “Sevgi, güzellik adına atılması gereken tüm adımların kaynağını oluşturan, insanlara bu yönde güç ve enerji veren bir eylemdir” (Ekici, 2006: 11). Bu bağlamda öğrenilen bütün davranışlar gibi sevginin de öğrenme yeteneği aracılığıyla edinebileceğinin bilincinde olan Gövsa, *Çocuk Şiirleri* adlı eserinde bu değeri ayrıntılı bir şekilde ele alır. Şairin bu değer kapsamında yazdığı şiirleri, ayrıntıda Allah sevgisi, vatan-millet sevgisi, bayrak sevgisi, aile sevgisi, anne sevgisi, arkadaş sevgisi, doğa sevgisi ve hayvan sevgisi gibi geniş bir yelpazede öne çıktığı görülür.

Alâettin Gövsa, şiirlerindeki işlediği sevgi değerini atfettiği varlıklara göre neye daha fazla önem verdiğini de hissettirir. Bunların başında "Allah sevgisi" gelmektedir. Aynı isimle yazdığı bir şiirinde mecazi ifadelerden kaçınan şairin, Allah'ın varlığını günlük yaşam içerisinde karşılaşılan durumlardan hareketle vermeye çalışır:

"Kim çıkarır sabahleyin erkenden,
Dünyamıza ışık veren güneşi?
Gece vakti denizlere serpilene,
Ay doğuyor, kim yapıyor bu işi?" (s.31),

Şiire sorularla başlayan Gövsa, metnin devamında sorduğu pek çok soruyu “*İşte bütün bu şeyleri düşünen, / Yapan, eden, yaratan hep Allah'tır.*” sözleriyle yanıtlayarak çocuklara bir de nasihatte bulunur: “*Hak sevgisi taşımali vicdanlar; / Böylelikle mesut olur insanlar.*” Asıl mutluluğun Allah'ı sevmekle elde edilebileceğini vurgulayan şair, ümidin, doğruluğun ve özellikle sevginin insana Allah tarafından bahşedildiğini söyler:

"Annenize sevmek hissini,
Onun ruha şifa veren sesini,
Kalbinize doğru olmak dersini,
Kim veriyor bu işlerin hepsini?

¹² "Allah Sevgisi", "Din", "Vatan", "Padişah", "Millet Derdi", "Anne ve Çocuk", "Osmanlı Bayrağı", "Türk Bayrağı"*, "Anne Sevgisi", "Horoz ile İnci", "Ertuğrul'un Büyüklüğü", "İyilik-Doğruluk", "Mithat Paşa", "Çiftçinin Nasihati", "Çiftçinin Öğüdü"*, "Millet Şarkısı", "Bahar", "Kelebek", "Kış", "Çiftçiler", "Fukarayı Seviniz", "Tilkinin Vaadi", "Çalışmak Sonra Oyun", "Namık Kemal", "Yıldızlar", "Muhtar Bey", "Borazan", "Kurt Masalı"*, "Kurtuluş Kavgası"*, "Mum"*, "Rüzgârlar"*, "Ahlak", "Denizler". (* şeklinde işaretli olan şiirler kitabın yeni harflerle yapılan ilk baskısında eklenmiştir.

....
Vatan, millet ne demektir bilmeden,
O sevgiyi kalbinize kim verdi?
Babanızdan güzel şeyler isterken,
Gönlünüze kim koyuyor ümidi?" (s.31).

Alâettin Gövsa'nın şiirlerinde çocuklara telkin ettiği sevgi değeri, dinî itikada uygundur ve Kur'anî hükümlerle doğrudan örtüşmektedir.¹³ Şair, "Din" başlıklı şiirinde, düşünülürse kâinatın sahipsiz olmadığı gerçeğinin basit bir idrak meselesi olduğunu vurgular:

"Sahipsiz mi yerler gökler?
Düşününce insan anlar;
Her şey bize ispat eder:
Büyük, kâdir bir Allah var.

...
Hepimizi yaratanı
Sorup bilmek vazifedir;
Vazifedir fakat onu
Bize işte din öğretir" (s.32).

Şinasi'nin "Münacaat"ındaki "*Varlığın bilme ne hâcet küre-i âlem ile / Yeter ispatına halk ettiği bir zerre bile*" sözlerini hatırlatan bu dizeler, insanın Allah'ın varlığına ilişkin delilleri sorup öğrenme yönündeki vazifesine değinir. Gövsa, müteakip dizelerde "vicdanların kanunu" olarak tasvir ettiği din duygusunun insanı iyilik ve doğruluğa yönelttiğini; bu bağlamda insanlara yol gösterici olarak gönderilen ayetlerin ve peygamberlerin de en büyük rehber olduğunu söyler:

"Doğruluğun, iyiliğin
Yolu onunla bulunur;
Bunu iyi bilin ki din,
Vicdanların kanunudur.
...
Allah bize bir peygamber
Bir de Kur'an'ı göndermiş;
Onun ile bize söyler
Doğru nasıl olur her iş" (s.32).

¹³ Kur'an-ı Kerim'de de sevgiye ayrı bir değer atfedilmiştir. Rûm suresinin yirmi birinci ayetinde sevgi ile ilgili şöyle denmiştir: "İçinizden, kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp; aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi, O'nun varlığının belgelerindedir. Bunlarda, düşünen bir millet için dersler vardır." (Rûm suresi 21. Ayet) "Allah bu ayet ile insanlar arasında muhabbet var etmesini kendi varlığının delili olarak göstermekte, dolayısıyla sevgiyi bir inanç esası haline getirmektedir" (Ekici, 2006: 103-104). Tüm bu değerlerin bilincinde olan Gövsa, "Din" adlı ikinci şiirinde "Allah'ın yanı sıra peygamber, Kur'an-ı Kerim, din gibi inanç terminolojisine de yer vermektedir" (Canatak, 2011: 292).

Alâettin Gövsa'nın şiirlerinde çocuklara din eğitimi ile ilgili vermek istediği fikirler, kendi evrensel dünya görüşünün bir yansımasıdır. Aynı şiirin son dörtlüğünde şair, İslamiyette yer alan doğruluk kavramının evrensel boyutunu ele alır ve "Müslümanlık"ı "saçma, hile, yalan" gibi hiçbir yanlışı barındırmayan kutsal bir din olarak takdim eder:

"Saçma, hile, yalan asla
Yoktur onda iyi bilin;
Her din doğru söyler ama
Müslümanlık en büyük din" (s.33).

Gövsa, şiirlerinde tema olarak Allah ve din sevgisinden sonra ikinci derecede vatan sevgisini ele alır. Kitabın üçüncü şiiri olan "Vatan" başlıklı metinde şair, 'vatan' kavramını, anlamını ve önemini bazı benzetmeler aracılığıyla çocuklara kavratma çabasıdadır. Ona göre İnsan, vatanını annesini sever gibi sevmelidir. Çünkü vatan, orada yaşayan herkesin annesi gibidir:

"Bir gün gelir başka yerler gezersen,
Gönlünde bir yabancılık sezersen
Annesinden ayrı düşen bir yavru
Gibi sızlar küçük kalbin; işte bu
Vatan sevdasıdır. Bu söze inan:
Hepimizin annesidir bu vatan" (s.34).

İnsan annesine nasıl hizmet ediyorsa vatanına da o şekilde hizmet etmesi gerektiğini telkin eden şair, vatanı "mavi gökler", "yeşil dereler", "şeref fısıldayan nehirler"iyle bir bütün hâlinde anlam kazanacak "kutsal memleket" olarak tavsif eder.

Tanzimat döneminde sıklıkla ele alınmaya başlanan "vatan" temini II. Meşrutiyet döneminde şiir vasıtasıyla çocuklara kavratmak isteyen Gövsa; "Milletin Derdi", "Mithat Paşa", "Millet Şarkısı", "Namık Kemal" ve "Muhtar Bey" adlı metinlerinde ele alır.

Şu yaşamak kavgasında kendinize güvenin;
"Vatan, vatan" dediğiniz viraneyi şenletin.
Unutmayın bu acılar kalbinizde yer etsin;
Unutmayın çektiğini şu zavallı milletin. ("Milletin Derdi", s.36).

Gövsa, bu şiirinde vatan topraklarının rehabet, miskinlik ve tembellikle değil; çalışıp üretmekle ancak kalkınabileceği ifade eder. Vatanı sevmek ve savunmak kutsal bir görevdir. Zira vatana sahip çıkılmazsa, "Düşman gelir, vatan kopar hep yürekler dağılır; / Dumanı yok ocaklarda sessiz ağılanır." Aynı tema çerçevesinde işlenen "Millet Şarkısı"nda da çocuklara tarih bilinci verilmeye çalışılır. Gövsa, tarihini bilmediği için geçmişte yaşanmış olaylardan ders çıkarma şansına sahip olmayanların, zamanla kendi köklerinden uzaklaşarak yabancılaşmaktan kurtulamayacaklarının bilincindedir. Bu yüzden "Mithat Paşa"da vatan sevgisini ve tarih bilincini, tarihe mal olmuş önemli şahsiyetlerle birlikte vermeyi tercih eder.

Çünkü ona göre insan, “*Büyük adam olmak için büyükleri bilmeli*”dir. (s.46). Bunun için çocuklara okuyup öğrenerek vatanlarına hizmet etmeleri gerektiğini söyleyen şair, bu yönde tarihten örnekler verir. Ona göre zamanında milleti yeniden uyandırıp ayağa kaldıran Namık Kemal gibi cesur, aydın kişilere devamlı ihtiyaç vardır. Nitekim “*O zamanlar Kemal Bey zalimlerle çarpıştı, / Milletinin uğruna zindanlarda çalıştı*”, millet için giriştiği mücadeleden kaçmadı, sonuçta “*Toplar gibi sesine bütün millet uyandı, / Doğru, büyük sözüne düşünenler inandı*” (“Namık Kemal”, s.60). Gövsa, bu bağlamda vatan kavramı ile şehitlik kavramını sebep sonuç ilişkisi içinde ele alır. Nitekim “*Muhtar Bey*” adlı şiirinde kim ki “*Vatanın uğruna şehit olup giderse / Toprak olup unutulmaz; alın tarihten hisse*” (s.62) sözleriyle bu kavramlara atfettiği kutsallığı vurgular. Ancak birbirini takip eden tarihsel iki dönemde söz konusu kavramlara yüklenen anlamlar, seküler ulus devlet anlayışı ve dinî bakış temelinde gelişen medeniyet değişikliği sebebiyle kısmen farklılık göstermektedir.¹⁴

Alâettin Gövsa'nın vatan sevgisiyle bağlantılı olarak işlediği bir diğer tema da bayrak sevgisidir. Bağımsızlığın sembolü olan bayrak, gökyüzünde dalgalandığı sürece ancak evlerde ocaklar tütebilir. Her vatan evladının bu uğurda şehit olmaya hazır olması, şüphesiz ki varlığın devamı içindir: “*Çırpınarak dalgalanır kanadın; / Gökyüzüne çıkmak mıdır muradın? / Gölgede can vermek ister evladın*” (“Osmanlı Bayrağı”, s.38 – “Türk Bayrağı”, s.39).

İnsanın toprağa değer vermesi, vatana kutsallık atfetmesi, bütünüyle insan sevgisi aşamasından sonra edinilen bir kazanımdır. Zira içinde yaşanılan toplumda yaşama sevinci elde edilmeden bu aidiyetleri hissetmek güçtür. Bunun için önce ilgi duymak ve dikkate alındığını duyumsamak bireyin aidiyetlerini benimsemesi açısından önemlidir. Bireyin çocukken daha fazla ilgiye ihtiyaç duyması, sevgi değerinin doğal sonucudur. Zira “*Çocukların sevgi değerini benimsemeleri ancak etraflarındaki insanlardan sevgi görmeleriyle mümkündür*” (Yıldız, 2011: 208). Gövsa'nın, şiirlerinde bir değer olarak öne çıkardığı unsurlardan biri de budur. Bu bağlamda şair, *Çocuk Şiirleri*'nde sevgi değerinin biyolojik ve psikolojik boyutuna da değinir. “*Anne Sevgisi*”, “*Anne ve Çocuk*” adlı şiirler, eserin bütünlüğü açısından tamamlayıcı niteliktedir. Söz konusu şiirler, karşılıklı konuşma biçiminde dizayn edilmiştir. Şair, “*Anne Sevgisi*”nde her çocuğun annesine olan bağlılığını ve küçük kardeşiyle ilgili yaşayabileceği kıskançlığını çocuksu bir duyarlılıkla dile getirmektedir. “*Anne ve Çocuk*” şiirine ise, anne-babaya saygılı olma teması egemendir. Anne, çocuğuna

¹⁴ Vatan sevgisi, millet şuru ve tarih bilinci, toplum açısından değerlendirildiğinde bir kültür meselesi olarak anlam kazanır. Zira “*Vatanı bir toprak parçası olmaktan çıkarıp ona kutsal bir değer vermek, tarih ve kültürle ilgilidir*” (Yıldız, 2011: 211). Nitekim Alâettin Gövsa, *Çocuk Şiirleri* adlı eserinde özellikle toplumsal kültürün önemine vugu yapar. Zira eser, yazıldığı dönemde mevcut ülkenin içinde bulunduğu siyasi kargaşadan ve ictimai hayata hâkim olan genel anlayıştan bağımsız değildir. Bu bağlamda ülkenin Cumhuriyet öncesi siyasi, sosyal ve kültürel manzarasını konu edinen “*Din*”, “*Padişah*”, “*Milletin Derdi*”, “*Ertuğrul'un Büyüklüğü*”, “*Mithat Paşa*”, “*Millet Şarkısı*”, “*Namık Kemal*”, “*Muhtar Bey*” başlıklı şiirler, Cumhuriyet sonrası inşa edilmek istenen siyasi ve kültürel anlayışla pek örtüşmemektedir. Nitekim bunlar, yeni harflerle yapılan ilk baskılarda yer almadığı gibi “*Osmanlı Bayrağı*” adlı şiir de “*Türk Bayrağı*” şeklinde değiştirilerek verilmiştir.

ağabeyinin ölümünü açıklarken, kendisini hiç üzmediği için meleklerin onu gökyüzüne çıkardığını söyler.

Küçük çocuk da *"Öyle ise anneciğim bana sen / Üzmek nasıl olduğunu anlat da / Gelmesinler o melekler bir daha / Almasınlar beni senin göğsünden (s.37)* der. Bu sözler, aynı yaştaki okuyucu hedef kitle üzerinde ciddi bir etki uyandıracığı hissini vermektedir.

Kimi davranışlar, ancak sağlıklı bir ruh haline sahip bireylerden beklenir. Bu davranışların birinci derecede "sevgi" değeriyle doğrudan ilişkisi vardır. Örneğin bireyin her şeyden önce kendisiyle barışık; çevresine, arkadaşlarına karşı duyarlı olması gerekmektedir. Zira doğaya, doğanın barındırdığı bütün güzelliklerin farkında olmak; hayvanlara karşı merhametle, şefkatle yaklaşmak, ancak ruhsal gelişimini tamamlamış bir çocuğun gösterebileceği davranışlardır. Gövsa, *Çocuk Ruhü* adlı eserinde söz konusu davranışların alışkanlık haline gelebilmesi için bunların çocuklara gelişimlerinin ilk yıllarından itibaren kazandırılması gerektiğini belirtir. *Çocuk Şiirleri'*lerinde de işi şansa bırakmayarak çocuklardan beklediği davranışları tüm boyutlarıyla birlikte ele alır. Gövsa'nın bu bağlamda işlediği diğer bir tema, doğa ve hayvan sevgisidir. Şair, çocuklara "Bahar", "Kış", "Kelebek", "Yıldızlar", "Rüzgârlar" ve "Denizler" gibi şiirlerde doğa ve hayvan sevgisini kazandırma arzusundadır.

Alâettin Gövsa, şiirlerinde mevsimlerin değişim süreçlerini, insanın ruh dünyası üzerindeki tabii etkileri bakımından ele alır. Bahar, göz alıcı manzarasıyla insanda bir yaşama sevincine yol açar. "Bahar"da baharın gelişini uzaklarda kuzuların meleşmesi, kuşların civıltısı; dallara, çimenlere renga renk çiçeklerin dökülmesi şeklinde betimleyen şair, bu mevsimi bir mutluluk kaynağı olarak takdim eder. Hatta öyle ki *"Her gönül derdini anmaz sevinir; / Yaşamak zevki bu günler Zira baharda her insan gibi her kuşun, her kuzunun neşesi vardır. Deniz bile çocuklara "Bu güzellik, bu zaman sizin, / Biliniz kıymetini vaktinizin; / Ey çocuklar! Sevinin geldi bahar"* ("Bahar", s.51) diye seslenir. Bu mevsimde sabah rüzgârının tatlı sesine eşlik eden yavru kuşların küçük sevimli kardeşi kelebekler, çimenlerdeki menekşelere ipekli küçük bir şemsiye misali konmaktadır. Ne var ki kelebeğin nakışlı, süslü, mor, sarı, incecik kanatları oldukça narindir ve ona karşı hassas olunmalıdır. Her şey gibi baharın da bir sonu vardır. Sonbaharı takip eden kış mevsiminde çimenler beyaz örtüye bürünecek; çocuklar *"Hani yıldızlı sema, mavi deniz, / Hani yerlerde yeşillikle çiçek?"* diye *"fidanlarda gezen kuş, kelebek"* (s.53) soracaklardır. Zira kâinat, çocuklar için adeta bir rüya âlemi gibidir. Bu bağlamda "Yıldızlar" şiiri, onların hayallerine uygun olarak süslenmiştir. "Rüzgârlar" ve "Denizler" adlı şiirler de çevreleriyle etkileşime girmeye başladıkları andan itibaren etraflarında gelişen durumlarla ilgili meraklarını dillendiren metinlerdir. Şair, oğlu Mustafa İlham'a ithaf ettiği "Rüzgârlar" şiirinde bir doğa olayının insanın ruh dünyası üzerindeki etkisine dikkat çeker. Çocuğa öğretici bir dille her engelde hile sezmek yerine ondan direnmeyi sağlayacak bir kuvvet kazanması gerektiği konusunda nasihatte bulunur:

"Oğlum, buna rüzgâr derler,
Her türlü eser, geçer...
...
Oğlum, sen de her rüzgârdan
Hile sezme, kuvvet kazan." (s.72-73)

Aynı öğretici tavrını "Denizler" adlı şiirinde de sürdüren şair, önce tabiatın bir parçası olan denizin insan hayatındaki yerine değinir; sonra çocukların bundan bir ders çıkarımları için çeşitli benzetmelere başvurur. Bahar, dirilişin; kış, ölümün habercisidir. Yazın deniz pek usludur, dalgaları gelinlerin etekleri gibi salınırken; kışın bu durum tamamen değişecek; bütün canlılığıyla neşelendiren baharın yerini dalgalarıyla insanı usandıran kış alacaktır. Tekdüze olmaktan uzak insanın ömrü de "deniz gibidir", yarını bugüne benzemeyebilir; "*Bir gün sefalı olsa da / Yarın kederlidir mutlaka*" (s.75-76). Bu yüzden tedbirli olmak gerekir.

Çocuk Şiirleri adlı kitapta şiirlerin tamamına bir değer olarak nüfuz eden sevgi, her canlı gibi insanın da var oluşuna anlam katan en güçlü enerji kaynağı olarak yerini alır. Bunun dışında doğruluk, dürüstlük, iyilik, içtenlik, yardımseverlik, çalışmaya ve üretmeye verilen değer gibi çocuğun eğitimi açısından olumlu sayılabilecek pek çok millî ve evrensel kıymetler şiirlerin tematik çerçevesini oluşturmaktadır.

4.2. İyilik/ Doğruluk/ Dürüstlük

Tüm inanç ve kültürlerde bir değer olarak kabul edilen ve bireylerin sosyal ilişkilerde sahip olmaları istenilen davranışlardan biri de doğru olma, dürüst davranma, başkalarına iyilik yapma / iyilikte bulunma alışkanlığını kazanmaktır. *Çocuk Şiirleri*'nde sevgi değerinden sonra çocuklara en çok telkin edilen bu değerler birer erdem olarak sunulur. Şair, "İyilik, Doğruluk" adlı şiirinde, söz konusu insanî ve ahlakî değerleri bir olay kurgusu içinde yüceltmektedir. Annesine bakmak zorunda olan fakir bir çocuğa zengin bir adam altın bir lira verir. Çocuk, adamın para yerine yanlılıkla altın verdiğini düşünerek adamın peşinden koşar. "*Daha çok kıymeti var altından; / Değişilmez paraya bir vicdan*" (s.44) sözleriyle durumu izah ederek altını geri vermeye çalışır. Adam, altını almadığı gibi çocuğun bu davranışını takdir eder. Parayı iyi değerlendiren çocuk zaman içinde ipek üreten bir fabrika sahibi olacak kadar zengin biri olur. Parayı veren kişi ise iflas etmiştir. Durumdan haberdar olan çocuk, zamanında kendisine yapılan iyiliği karşılıksız bırakmaz:

"Koşuyor yardıma vicdanlı çocuk...
İşte! Hakkı ödemektir ululuk.

Doğrular haklı olan şeyi tanır;
Doğruluk yapmayan insan utanır" (s.45).

Gövsa, bu Őirinde ocuklara doğruluk ve dürüstlükten ödün vermemeleri yönünde telkinde bulunmuŐtur. Buna göre insan, kendisine yapılan iyiliği unutmamalı, yapacağı iyiliğin karşılıksız kalmayacağını bilmelidir. Şiirde halis bir niyetle yapılan iyilikten kiŐinin mutlaka nasipleneceği tezi savunulmuŐtur. Aynı tez, tahkiye yöntemiyle oluŐturulan "Tilkinin Vaadi" ve "Mum" adlı Şiirlerin de konusudur.

Alâettin Gövsa, "Mum" başlıklı Şiirinde soyut olan "doğruluk" ve dürüstlük" kavramlarını çocuklar tarafından daha kolay anlaŐılmasını için nesnel benzetmelerle somutlaŐtırarak anlatır. Yanmakta olan bir mumun duruŐu ile doğruluk arasında bağlantı kuran Şaire göre insanın Őanla ve Őerefle yaŐayabilmesinin yolu, beyaz mum gibi temiz ve doğru olmasından geçer:

"Eğilmeyen boynunda var
Őerefli, haklı bir vakar.
Őerefli, haklıdır kurum
Olunca böyle doğru mum" (s. 69).

Çocuklara hayatın gerçeğini öğretmek için bildiği pek çok ayrıntıyı maharetle kullanan Gövsa, "Tilkinin Vaadi"nde de bir Şair duyarlılığıyla bu usta öğretici rolünü sürdürür. Yalan söylemenin, verdiği sözde durmamanın nasıl ahlak dıŐı bir davranış olduğunu yine hikâye kurgusu içinde veren Şair, hayvanlar arasında yaŐanan ibretlik bir olaydan çocukların ders çıkarmasını amaç edinir. Kurguya göre tavukları avlamak için bahçeye giren tilki, yanlıŐlıkla bir çukura düşer. Tavuklara, çukurdan çıkmaları karŐılıęında darı vereceği vaadinde bulunur. Oysa düŐündüęü Şey, fitratı gereği kurnazlıktan başka bir Şey değildir. İstediği olur, çukurdan çıkar ama verdiği sözü unuttur ve yeniden tavukların üstüne atılır. Bu sırada ayağı kayan tilki tekrar çukura düşer. Kurtulmak için ikinci kez vaatte bulunması artık inandırıcı olmayacaktır. Şair, bu hikyeyle insan iliŐkilerine göndermede bulunur ve ocuklara "İbret olsun tilki size; / Sadık olun vaadinize" (s.58) sözleriyle seslenerek verdiği sözde durmamanın kötülüğünü vurgular.

Alâettin Gövsa, ocukların doğruluktan uzaklaŐma ve yalan söyleme alıŐkanlıklarının nedenlerini *ocuk Ruh* adlı eserinde de sorgulamaktadır. Ona göre çocukların bu davranışlarının başlıca sebebi korkudur. Bu yüzden çocuklar, korkutularak yalana teşvik edilmemelidir. Őiar, bunun için "ncelikle yetiŐkinlerin bu konuda onlara öncülük etmeleri gerekt(iğini)" (Akt: Erdal, 2012: 149) belirtir.

4.3. Yardımseverlik/Merhamet/Acıma Duygusu

İnsanlara gerektiği zaman yardım etme, hayvanların ihtiyaçlarını karŐılama, onlara eziyet etmenin aksine Őefkat gösterme, yeri geldiğinde acıma ve onları koruma insanî bir duygu, ahlakî bir görevdir. Alâettin Gövsa'ya göre insanda bu duygunun gelişmesi ve pratikte uygulanabilir duruma gelmesi için, bireyin önce empati kurabilme alışkanlığını kazanması

gerekir. Gövsa *Çocuk Ruhu* adlı eserinde çocuğun başkalarını da düşünme duygusunun nasıl terbiye edilebileceğine değinir; aile hayatının ve aile içi paylaşımların önemine vurgu yapar. Ona göre çocuklar, bencilliklerinden sıyrılarak başkalarını düşünmeyi, paylaşma ve dayanışmayı aile ortamında öğrenmelidir. *Çocuk Şiirleri*'nde de aynı temelde öğretiler öne çıkar. "Fukarayı Seviniz" başlıklı metinde Gövsa, çocuklara maddi yetersizlik içindeki kimseleri koruma, onları incitecek söz ve davranışlardan kaçınma yönünde telkinde bulunur.

Sadece fakir olduğu için iyi ve temiz giyinemeyen çocukların alay konusu olmaması gerektiğini söyler. Toplumda öksüz veya yetim çocuklara azami derecede dikkat edilmesi gerektiğini "*Belki onun babası da ölmüştür. / Yaralıdır mini mini yüreği*" (...) "*İncitme ki bir gün bakarsın gelir / Babanı da alır ölüm meleği*" (s.56) sözleriyle ifade ederken "yetimleri, acizleri" sevmenin dine göre mükâfatının büyüklüğüne değinir:

"Fakirleri küçük görür, üzersen
Allah'ın da sonra senden yüksünür
Yetimleri âcizleri seversen
Emin ol ki mükâfatın büyüktür" (s.56).

Alâettin Gövsa, merhamet ve yardımseverlik duygusunun Türklerde millî kültürün bir parçası olduğunu, yabancı sayılmadığımız bu değerın bize atalarımızdan miras kaldığını tarih bilgilerini kullanarak açıklar. "Ertuğrul'un Büyüklüğü" başlıklı şiirinde yardımseverlik değerine ilişkin bir anektodu tahkiye eden şaire göre Ertuğrul Bey ve emrindekiler, savaşta galip gelenlerin safına geçerek ganimetlerden pay almayı düşünmek yerine, mağluplara yardım etmeyi tercih etmişlerdir. Şiirde anlatılan bu durum, çocuklara övünülecek ve örnek alınacak bir davranış olarak sunulmaktadır.

"Galiplere yardım etmek, bu kolay;
Vurgunlardan, yağmalardan düşer pay.

Fakat Türkler yiğit, arslan kanlıdır;
Âcizlere yardım etmek şanlıdır" (s. 42).

Bu metinde telkin edilen fikirlere göre asıl kahramanlık; düşkünlere, âcizlere, mal varlıkları gasp edilmiş mağluplara yardım etmektir. Şair, doğru sosyal ilişkiler bağlamında sanatını çocuk eğitiminin hizmetine sunmuş; şiirlerini, tarihimizde bir değer olarak pek çok örneğine rastlanan bu insani ve ahlakî davranışın ifade vasıtası hâline getirmiştir.

4.4. Çalışmak - Üretmek

Hayatın devamı ve huzurun temini için bilinçli olarak çalışmak ve üretmek, yalnızca insana mahsus bir eylemdir. İnsanın dışında çalışkanlığıyla bilinen karınca, içgüdüsel kodların emrindedir, değişmesi ve gelişmesi mümkün değildir. Oysa insan, geleceğini ancak aklı

melekelerini kullanmakla, değişip gelişmeyi planlayarak zamanın şartlarına uygun çalışıp üretmekle teminat altına alabilir. Zamanın ve kalkınmış ulusların gerisinde kalmak, dolayısıyla tarih sahnesinden silinmek istemeyen milletlerin akli çalışıp üretmeyi emreder. Alâettin Gövsa'nın *Çocuk Şiirleri*'nde çocuklara en çok telkin ettiği değerlerden biri de budur. Zira ona göre çalışmayan ve üretmeyen toplumlar yok olmaya mahkûmdur. Şair, "Milletin Derdi" şiirinde Osmanlı Devleti'nin yıkılma nedenini insanların çalışıp üretmek yerine tembellik ve atalete düşmesine, zevk u sefahate dalmalarına bağlamaktadır. Zira koca bir imparatorluk coğrafyası yeni neslin tembelliği yüzünden elden çıkmış, kalan son bakiyesi Anadolu da yangın yerine dönmüştür.

"Demir tutmaz, saban sürmez, sanki uyuşmuş eller.
Böylelikle elbet vatan yangın yerine döner.

...

Ey yarının yükleriyle ezilecek yavrular!
Acı sözler kalbinizin gayretini büyütsün" (s.36)

Şair, manzumelerinde toplumların geleceği için çocukların eğitiminin hayati bir öneme sahip olduğunu vurgular. Zira tarihte yaşanmış acılardan ders çıkaracak çocuklardır; ait olduğu toplumun geleceğini inşa edecek olan da yine çocuklardır. Gövsa, bu düşüncesini "Çalışmak Sonra Oyun" adlı şiirinde *"Fakat tembel, miskin olan çocuğun / Hakkı yoktur oyuna; / Yorulmadan olmak dünyada memnun / Kısmet olmaz insana"* (s.59) dizeleriyle dile getirmektedir.

Alâettin Gövsa'nın çalışmaya ve üretmeye önem veren bir başka şiiri de "Çiftçinin Öğüdü"dür. Şairin, bu bağlamda herkesçe bilinen bir masalı şiir formunda anlatması, söz konusu değeri benimsetmek içindir. Ölüm döşeğinde olan ihtiyar çiftçi, etrafına topladığı çocuklarına tarlada altın olduğunu söyler ve tarlayı kazarak o altınları çıkarmalarını ister. Çocuklar, tarlanın her yerini kazsalar da altın bulamazlar ama verdikleri emekle ekilebilir altın değerinde verimli bir alan oluşturmuşlardır. Bu anlatıyla şairin çocuklara iletmek istediği ana fikir, ihtiyar çiftçinin ağzından verilir: *"Çalışmak, (bir) hazinedir"* (s.49).

4.5. Okumak ve Öğrenmek

Okumak, İslam dininin ilk emri olan bir eylem; öğrenmeye açılan en parlak penceredir. Her milletin kültüründe başat bir öneme sahiptir. Müslüman toplumlarda dinî bir öğreti olarak daha da büyük bir önem kazanır. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar Türk edebiyatında hemen her aydın ve yazarın eserlerine konu etmiş olması da bu yüzdendir. Mehmet Akif'ten Tevfik Fikret'e varıncaya kadar düşünsel anlamda karşıt da olsa pek çok sanatkârın hemfikir olarak buluşabildiği evrensel bir konudur. Uzmanlara göre, bu alanda gösterilecek çaba, çocuklara gelişim çağlarından itibaren kazandırılmalıdır. İbrahim Alâettin Gövsa'nın da bu konudaki görüşü, farklı değildir. Çocuklara okuma alışkanlığının erken yaşlarda kazandırılmasının önemine değinen Gövsa, "Mithat Paşa" şiirinde *"Ey vatanın kuzuları, ey mektepli! Yarın sen / Milletini yükseltecek bir iş görmek istersen"* (s.46) diye seslendiği çocuklardan ülkeye hizmet

etmiş atalarını örnek almalarını ister. Ona göre vatana ve millete faydalı olmak, vatan hizmetinde gösterdiği başarılarıyla tarihe mal olmuş kimseleri tanımak, bunun için de çok okumak, öğrenmek ve edinimleri pratiğe dönüştürmek gerekir.

Gövsâ, “Horoz ile İnci / Cahil ile Kitap” başlıklı şiirinde kitabın kıymetini bilmeyen kişileri, cahil olmakla suçladığı gibi ahmak bir horoz mesabesinde görür. Zira hikâyeye göre çöplüğü eşeleyen bir horoz, bulduğu bir inciyi kıymetini bilmediği için arpacıya; cahil kişi de babasının en değerli kitaplarını yok pahasına kitapçıya satmıştır. İkinin de temelinde kör cehalet olduğu için aralarında fark yoktur (s.41) ama hikâyeyi okuyacak çocuklar için etkili bir ders vardır.

4.6. Yaşama Sevinci

Alâettin Gövsâ'ya göre “insanın çocukluğunun diğer yaratılanlardan uzun sürmesinin sebebi, onun mahlûkatın en mükemmeli olmaya aday olmasıdır. Çocuk, doğduğu andan itibaren, ta buluş çağına kadar belki daha uzun süre ile insan olmak için gerekli maddi ve ruhi yetenekleri edinmek için uğraşır” (Erdal, 2012: 132). Gelişim bakımından çocukluk dönemine böylesine önem atfedilmesi, bu dönemde çocuğa verilecek değer eğitiminin karşılık bulması, yani dönütün olumlu davranışlarla sağlanması dolayısıyladır. Zira bu dönem, çocukta karakterin şekillendiği, çocuğun bir birey olarak toplumla kaynaşmaya başladığı kritik bir süreçtir. Bu süreçte çocuğun eğitimi ile ilgili yapılacak her şey büyük bir önem arz eder. Gövsâ, *Çocuk Şiirleri* adlı kitabında ebeveynlere bu bilinçle uyarılarda bulunur. Çocuğun yaşama arzusunun ve sevincinin oluşabilmesi için sağlıklı ve nitelikli bir yaşam biçiminin sağlanmasını ister.

Alâettin Gövsâ, *Çocuk Ruhu* adlı eserinde neşe, heyecan ve mutluluğun çocuğun gelişimi ve iç dünyası üzerindeki etkisine değinir. Şiirlerinde de karamsarlık tuzağına düşmeyerek çocuklara umut aşılamanın, özgüven duygusu kazandırmanın gereğine işaret eder. “Çocuğun saadeti bizim için mültezimdir. Ancak bizim basiret ve ihtiyatımız daha sonraki zamanlara taalluk ediyor, siz çocuğun hali hazırdaki hayallerini, zevklerini düşündüğünüz halde biz sabaveti takip edecek âti ile meşgul oluyoruz. Bilahare çocuk için yeis ve tehlike membaı olması melhuz bulunan tahayyül melekesinden onu küçük yaşta kurtarmayı düşünüyoruz” (Gövsâ, 1929: 198'den akt; Erdal, 2012: 170). Şaire göre, çocuğun gelecekte mutlu olabilmesi, biraz da çocukluk döneminde kurabildiği hayallerle ilişkilidir. Şairin tahkiyeye dayalı manzum metinlerde iyi ile kötü, doğru ile yanlış fark ettirecek çeşitli meseleler üzerinde durması, çocukların hayal gücünü geliştirmeye yönelik bir çaba olarak değerlendirilebilir.

4.7. Ahlak

İnsanın iyi huylarının bütünü olarak ifade edilebilecek ahlak; çirkin, sevimsiz, itici her türlü yanlış ve kötü davranışlardan uzak kalmayı gerektiren bir prensiptir. İnsan, yaradılış itibarıyla de bu değeri haizdir. Kur'an'da, kedisine "*Elbette sen yüce bir ahlaka sahipsin*" (68/Kalem, 4) diye hitap edilmiş olması da bunu gösterir.

Küreselleşme sürecinde gelişen yeni eğitim paradigmasında ahlak kavramı, millî ve kültürel bir değer olarak toplumdaki ortak yanları olmakla birlikte pek çok alanda değişkenlik gösterir. Birinde ahlak gözüyle değerlendirilen bir davranış, diğesinde ahlaksızlık olarak görülebilir. Ancak her şeye rağmen insanlığın bulunduğu zemine ahlaklı olmak, günümüz bilgi toplumunda da yükselen bir değer olarak anlam ve önemini korumaktadır. Dinler, örf ve adetler bu konuda belirleyici bir güç olarak rol oynar. Ortak inanç ve idealler etrafında birleşen toplumlarda ahlakî değerlerin ölçüsü değişmez. Türk eğitim sisteminde egemen seküler anlayışa rağmen ahlaki değerler hâlâ din ve örfün himayesindedir.

Ahlaki değerler, çocuk edebiyatının eğitim sürecinde önem verdiği bir konudur. Çocuklar için hazırlanan basit hikâye ve şiirlerde uyulması gereken kurallar ve dikkat edilmesi lazım gelen davranışlar olarak anlam kazanır. Alâettin Gövsa'nın şiirlerinde de böylesi bir karşılığı vardır. Şaire göre çocuğun erken yaşlarda kendi gerçekliğinin, tutum ve davranışlarının farkına varması, eğitimle mümkündür. Henüz soyut düşünme yeteneğine sahip olmayan bir çocuğa bir davranışın kazandırılması, benzetmeler ve somutlamalar aracılığıyla kolay hale getirilebilir. Şiirlerinde bu yöntemi deneyen Gövsa, "Ahlak" başlıklı metinde insanlara özgü karakter özelliklerini hayvanlara yükleyerek etkili bir iletişim kurmaya çalışır. Çocuk kitaplarında sıkça rastalanan bu yaklaşım, Gövsa'nın bu şiirinde başarıyla uygulanır. Şiirde hayvanların insanlar tarafından bilinen huyları yanlış görüldüğü için insan davranışları arasında yer almasının hoş karşılanamayacağı vurgulanır. Söz konusu benzetmeler, çocuğun ahlak kavramını anlama ve kavraması için somuta dayalı göstergeler bağlamında etkilidir. Her bir hayvanla özdeşleşen davranış, insandaki alışkanlıklardan birini eleştirmek veya onu aksi yönde hareket etmeye teşvik anlamına gelir. Hindi gibi kibirli olmak, ahmaklığa; kedi gibi riyakâr olmak, nankörlüğe ve yanıltmaya; tilki gibi kurnaz olmak hilekârlığa; merkep gibi miskin olmak tembelleğe ve ezilmeye; keçi kadar serkeş olmak, inatçılığa; tavus gibi övünmek gurura ve neticede mahçubiyete delildir. Oysa insan, Melana'nın deyişiyle olduğu gibi görünmeli, görüldüğü gibi olmalıdır. Şairin ifadesiyle de "İnsan tıpkı kumru gibi, kuzu gibi olmalı; / Fakat kalbi aslanların hisleriyle dolmalı"dır (s.74).

5. Sonuç

Çocukların Tanzimat'la beraber birey olma yolunda önemli kazanımlar elde etmeleri, çocuk için bir edebiyat inşa etme düşüncesinin sonucudur. Özellikle toplum tarafından benimsenmiş değerlerin çocuklara kazandırılmasında bu edebiyat ürünlerinin payı büyüktür. Bilhassa II. Meşrutiyet sonrasında bu sahada yazılan eserler, çocuğu bilgilendirerek eğitime ve

geleceğe hazırlama yönünde önemli bir misyon üstlenmiştir. Bu dönemde "çocuk için edebiyat" şiarını edinen şairlerden biri de İbrahim Alâettin Gövsa'dır. Çocuk eğitimine önem veren ve bu konuda çocuk edebiyatına pek çok eser kazandıran Gövsa, bilhassa *Çocuk Şiirleri* adlı eseriyle eğitimci kimliğini ve çocuk eğitiminde şiir türünün rolünü ispatlamıştır.

Gövsa, *Çocuk Şiirleri* kitabıyla çocukların olumlu kişilik kazanmalarına katkı sağlayacak pek çok değeri ele almıştır. Şair, çocukların yaş, zihin ve dil seviyelerine uygun sade bir anlatımda bulunmuş; şiirlerini bu temelde millî vezin olan hece ölçüsünün geniş imkânlarıyla süslemiştir. Başta sevgi değeri olmak üzere çalışmanın ve üretmenin insan yaşamındaki yerine, canlılara merhamet etmenin ve acımanın erdemine, okuyup öğrenmenin üstünlüğüne, özgüven sahibi olmanın yararına, doğru ve dürüst davranmanın nasıl bir itibar kazandırdığına, ahlaklı olmanın olumlu neticelerine, sosyal ilişkilerde yardımsever ve paylaşımcı olmanın toplun nezdindeki yerine çeşitli olaylarda somut örnekler göstererek değinmiştir. Şiirlerde yer alan söz konusu değerler içerisinde sevgi değeri, hâkim tema özelliğini taşımaktadır. Allah ve din sevgisi, vatan sevgisi, bayrak sevgisi, anne sevgisi, çocuk sevgisi, doğa sevgisi ve yaşam sevgisi bu temanın ayrıntılarını oluşturmaktadır.

Mesleği gereği çocukların duygu ve düşünce dünyasını yakından tanıyan İbrahim Alâettin Gövsa, *Çocuk Şiirleri* adlı eserinde çocukların ruh dünyalarına başarıyla inmeyi bilmiştir. Şiirler, çocukları eğiten, bilgilendiren, düşündüren, aynı zamanda onlara mesaj veren ve yaratıcı olmalarını sağlayan öğretici metinlerden oluşmaktadır. Çocuklara kendini, ailesini, insanları, vatanını, milletini, doğayı sevmeyi; yardımlaşmayı, paylaşmayı, başkalarına saygılı olmayı, bilginin ve okumanın önemini, yaşama sevincini, tarih bilincini ve geçmişten ders almayı telkin eden şair; kaybedilmiş değerlerin yeniden kazanılmasına, var olanın korunmasına ve yeni nesillere aktarılmasına büyük ölçekte hizmet etmiştir. *Çocuk Şiirleri* adlı bu eserin, etraflıca değerlendirildiğinde, genel olarak sosyal fayda yönünün ağır bastığı, bu bağlamda çocuk edebiyatı kapsamında çocuk eğitimini merkeze alan sayılı yapıtlardan biri olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Berkant, H. G.; Efendioğlu, A.; Sürmeli, Z. (2014). Değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *TurkishStudies*, 9/5, ss.427-440, Ankara.

Cabatak, A. M. (2011). "İbrahim Alâettin'in (Gövsa) Çocukşiirleri adlı eserinin çocuk edebiyatındaki yeri. *TurkishStudies*, 6/2, ss.287-296, Ankara.

Ekici, M. (2006). Hıristiyanlık'tave İslam'dasevgi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara.

Erdal, K. (2012). *Geleceğe ışık tutan eğitimci İbrahim Alâeddin Gövsa*, Bursa: Ezgi Kitabevi.

Fırat, H. (2012). İlkeğitici çocuk kitabı Şermin’de işlenen değerler. *3.Ulusa İÇocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu bildiri kitapçığı içinde*, (ss-6679)

Ankaraniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi Ankara: Ankara Üniversitesi.

Gander, M. J. ve Gandiner, H. W. (1981). *Çocuk ve ergen gelişimi* (Haz: Bekir Onur), Ankara: İmge Kitabevi.

Gövsa, İ. A. (2006). *Estetik eğitim, -bedii terbiye-*, Konya: Salkımsöğüt Yayınları.

Gövsa, İ. A. (2012). *Çocuk şiirleri*, (7.bs), (Haz: Nazlı Râna Gürel - Zeki Gürel), Ankara: Elips Kitap.

Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İpşiroğlu, Z. (2008). Çağdaş çocuk ve gençlik yazınının Türkiye’deki işlevi gelişimi ve konumu, *Çağdaş Türk Yazını*, (ss171-192) İstanbul: Toroslu Kitaplığı.

Küpçük, S. (2014). Şiirlerinde çocukluğunu gezdiren şair Gökhan Akçiçek, *Çocuk ve İlkGençlik Edebiyatı Özel Sayısı Türk Dili*, c. CVII, S.756, ss.837-844, Ankara.

Önertoy, O. (2012). Şair olarak İbrahim Alaaddin Gövsa, *İbrahim Alâaddin Gövsa yaşamı ve hizmetleri*, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Özgüven, İ. E. (1999). *Psikolojik testler*, Ankara: Pdrem Yayınları.

Şimşek, T. (2005). Çocukşiirleri, *Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı Hece*, S.104/105, ss.219-230, İstanbul.

Şimşek, T. (2014). Sevdirmek ve Heveslendirmek, *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı Türk Dili*, c. CVII, S.756, ss.299-301, Ankara.

Şişman, M. ve Taşdemir, İ. (2008). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Yıldız, C. D. (2011). İbrahim Zeki Burdurlu’nun eserlerinde sevgi değeri. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.29,ss.203-230. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü Yayınları.